

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 5/2005 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av tingsrättslagen

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 16 november 2004 en proposition med förslag till lag om ändring av tingsrättslagen (RP 230/2004 rd) till lagutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Heikki Liljeroos och regeringsråd Paulina Tallroth, justitieministeriet
- lagman Ilkka Lindström, tingsrätten i Kemi-järvi

- lagman Charles Lindroos, Pargas tingsrätt
- lagman Lars Karlsson, Borgå tingsrätt
- lagman Erkki Hämäläinen, Åbo tingsrätt
- styrelseordförande Bo-Sanfrid Höglund, Svenska Finlands folkting
- tingsdomare Kimmo Mikkola, Tingsrättsdomarna rf
- häradsdomare Liisa Temisevä, Finlands Nämndemän r.f.
- ordförande Ilkka Hietaniemi, Finlands Nämndemannaförbund FNF rf.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås att tingsrättslagen ska ändras. Lagen ska kompletteras med bestämmelser om att tingsrätten kan vara indelad i avdelningar. Avdelningar ska kunna inrättas för att trygga den specialisering som krävs för den behövliga sakkunskapen i rättskipningsärenden. En avdelning ska också kunna inrättas för att den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningen ska kunna få rättstjänster på sitt eget språk enligt lika grunder.

Lagen föreslås bli kompletterad med bestämmelser om hur lagmanstjänsterna organiseras när tingsrätter sammanslås. Vidare ska lagen kompletteras med bestämmelser om att det vid olycksfall som inträffar vid skötseln av uppgiften som nämndeman betalas ersättning enligt samma grunder som vid olycksfall i arbetet enligt lagen om olycksfallsförsäkring.

Lagen avses träda i kraft så snart som möjligt efter det att den har antagits och blivit stadfäst.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Med hänvisning till propositionen och övrig utredning finner utskottet förslaget behövligt och

lämpligt. Utskottet tillstyrker lagförslagen men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

1. Lag om ändring av tingsrättslagen

Allmänt. Syftet med lagförslaget i propositionen är att få tingsrätterna att arbeta effektivare. Med tanke på de förestående sammanslagningarna av tingsrätterna föreslås också att en tingsrätt efter sammanslagningen ska kunna ha två lagmanstjänster och till den ena av dem ska höra att tjänstgöra som chef för ämbetsverket.

Lagutskottet har tidigare uppmärksammat att domarna vid större tingsrätter åtminstone i viss mån kan specialisera sig på vissa typer av mål (se LaUU 18/2004 rd). I detta sammanhang påpekar utskottet också att den nödvändiga sakkunskapen på vissa specialområden kan säkerställas genom bättre och närmare samarbete mellan tingsrätterna. Genom samarbete kan det vidare ses till att de personella resurserna i övrigt räcker till. Enligt uppgift till utskottet har t.ex. domarna inom Rovaniemi hovrätts distrikt förordnats till andra tingsrätter när det har behövts en förstärkt sammansättning. Utskottet erinrar också att tingsrätternas rättsliga tjänster bör vara tillgängliga för alla inom rimliga gränser. Därför kan beslut om att slå samman tingsrätternas domkretsar inte fattas enbart med tanke på eventuella kostnadsbesparingar utan det bör alltid ske med hänsyn till att besluten inverkar på de personers möjligheter att vända sig till domstolsväsendet som vill få sin sak behandlad i domstolen. När domkretsar slås samman skall tillgången till tjänster tillgodoses till exempel genom valet av sammanträdesplatser. Utskottet fäster sig också vid 122 § 1 mom. i grundlagen där det sägs att när förvaltningen organiseras ska en indelning i sinsemellan förenliga områden eftersträvas så att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att erhålla tjänster på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder.

1 §. Paragrafen kompletteras med ett nytt 4 mom., som innebär att om det vid tingsrätten finns fler än en lagmanstjänst, ska till en av tjänsterna höra att tjänstgöra som chef för ämbetsverket. I så fall tillämpas på den lagman som tjänstgör som chef vad som föreskrivs om lagmannen i lag eller förordning.

Enligt propositionens motivering (s. 9/I) kan det när tingsrätter slås ihop uppstå sådana situationer att lagmanstjänsterna vid de sammanslagna tingsrätterna överförs till en och samma tingsrätt. Därför behövs det en särskild bestämmelse i lag om att en tingsrätt kan ha fler lagmanstjänster än en. Enligt motiveringen är en sådan situation exceptionell och temporär.

Enligt information till utskottet är det i princip möjligt att omkring 60—80 procent av lagmännen under nästa femårsperiod avgår med pension, vilket i sig gör det möjligt att samman slå tingsrätterna. Men eftersom pensionsåldern nuförtiden är mycket flexibel kommer så här många lagmän ändå inte att gå i pension. Lagutskottet anser att förslaget är motiverat inte minst som det medger att man planerar en sammanslagning av tingsrätterna oberoende av den slumpmässiga faktor när lagmannen vid någondera av de tingsrätter som skall slås samman går i pension. Genom reformen kan man samtidigt åtminstone i viss utsträckning undvika de principiella nackdelarna bl.a. för domarnas oavhängighet vid långvariga förordnanden till vakanta lagmanstjänster.

Av momentets formulering framgår ändå inte att det handlar om en exceptionell situation i samband med sammanslagningen av tingsrätter. Ett sådant mellantillstånd i tingsrättens tjänststruktur upphör senast när den lagman som inte tjänstgör som chef för ämbetsverket går i pension. Lagutskottet föreslår att momentet tydliggörs för att syftet klarare ska framgå.

18 a §. Enligt 1 mom. kan tingsrätten vara indelad i avdelningar. Utifrån 2 mom. kan en avdelning inrättas för att trygga behövlig sakkunskap i olika rättskipningsärenden och för att garantera en smidig behandling av ärendena. I tingsrättens arbetsordning bestäms om inrättande av avdelningar.

Enligt 3 mom. kan en avdelning också inrättas för att se till att ämbetsdistriktets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings möjligheter att erhålla tjänster på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder. Denna rättighet bör inte tillgodoses bara genom bestämmelser om

det språk som ska användas utan också med andra legislativa metoder som kan främja rätten att använda det egna språket. Lagutskottet tillstyrker därför förslaget att särskilda avdelningar kan inrättas vid tingsrätterna för att säkerställa att språkgrupperna behandlas på lika grunder. Å andra sidan påminner utskottet att det inte går att garantera enbart genom lagstiftning att den enskilde människans rätt att använda sitt eget språk faktiskt fullföljs (se också LaUU 18/2004 rd). Utom att lagstiftningen bör utvecklas bör därför också domarnas kunskaper i det andra inhemska språket upprätthållas och förbättras både genom utbildning och lämpliga löneincitament.

Utskottet föreslår nedan att det föreskrivs särskilt om språkkunskapskraven för domartjänsterna inom avdelningar som inrättats på språkliga grunder. Därför behövs sista meningen i paragrafens 3 mom. inte och bör enligt utskottets mening strykas.

I propositionens motivering (s. 12/I) framhålls också att om sådana avdelningar som avses i paragrafen inrättas främjar det möjligheterna att auskultera på svenska. Men regeringen bedömer att notarietjänster uppenbarligen inte kommer att öronmärkas för de avdelningar som inrättats på språkliga grunder för att notarierna under auskulteringen ska få en så allsidig uppfattning av tingsrättens arbete som möjligt. Som utskottet ser det svarar detta mot den allmänna ambitionen att utveckla auskulteringen mera i riktning mot utbildning.¹

18 b §. (Ny) Handläggningsspråket i brott- och tvistemål samt ansökningsärenden vid tingsrätten bestäms utifrån 14—16 § i språklagen (423/2003). Tillämpningen av de här bestämmelserna kan dock leda till att handläggningsspråket i ett ärende vid den inrättade avdelningen rätt ofta är majoritetsspråket inom ämbetsom-

rådet. Situationen svarar i så fall inte mot syftet med att inrätta avdelningen. Lagutskottet föreslår därför att lagen kompletteras med en ny paragraf om att handläggningsspråket i ett ärende vid en avdelning som inrättats med stöd av 18 a § 3 mom. med avvikelse från 14—16 § i språklagen är minoritetsbefolkningens språk inom ämbetsområdet. Med tanke på de här fallen föreslår utskottet att huvudregeln i paragrafen kompletteras med en bestämmelse om att domstolen med hänsyn till parternas rätt och intresse kan besluta att använda majoritetsspråket i domstolens ämbetsdistrikt. Momentets andra mening innehåller en hänvisning till språklagens bestämmelser om tolkning och översättning av expeditioner och andra handlingar. Bestämmelserna tillämpas också vid en tingsrättsavdelning som inrättats på språkliga grunder.

Samtidigt vill utskottet påminna att en part och den som ska höras i saken utifrån 10 § i språklagen oberoende av handläggningsspråk har rätt att använda antingen finska eller svenska i en sak som behandlas vid en tingsrättsavdelning som inrättats på språkliga grunder.

18 c §. (Ny) Enligt 26 § i den gällande språklagen använder statliga myndigheter som sitt arbetsspråk majoritetsspråket i ämbetsdistriktet, om det inte är mer ändamålsenligt att använda det andra språket eller båda språken eller av särskilda skäl ett främmande språk.

Utskottet föreslår ovan att handläggningsspråket vid en avdelning som inrättats med stöd av 18 a § 3 mom. i regel ska vara minoritetsspråket i ämbetsdistriktet. För att domarna och den övriga personalen vid avdelningen ska kunna upprätthålla sina språkliga färdigheter är det därför motiverat att minoritetsspråket också används som arbetsspråk vid en sådan avdelning. Utskottet föreslår därför att lagen kompletteras med en ny paragraf om detta.

Ingress. Utskottet har föreslagit att lagen kompletteras med nya 18 b och 18 c § och därför måste också lagförslagets ingress ses över.

¹ Se t.ex. betänkande Domarutbildning från domarutbildningsarbetsgrupp 2, s. 19 (justitieministeriets arbetsgrupps betänkanden 2004:2) och betänkandet från Kommittén från utveckling av domstolsväsendet, s. 350 (kommittébetänkande 2003:3).

2. Lag om ändring av 12 § i lagen om utnämning av domare (Nytt lagförslag)

12 §. *Behörighetsvillkor som gäller statsanställdas kunskaper i finska och svenska.* Enligt 6 § 2 mom. i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) finns bestämmelser om språkkunskapskrav för domartjänster i lagen om utnämning av domare. Behörighetsvillkoren har nyligen setts över (se LaUB 3/2003 rd — RP 103/2003 rd).

Utskottet har ovan uttalat sig för att en särskild avdelning inrättas vid tingsrätten för att tillgodose den svensk- och finskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter i tingsrättens ämbetsdistrikt. Meningen är uttryckligen att den språkliga minoritetens rättigheter tillgodoses och därför är det nödvändigt att föreskriva särskilt om behörighetsvillkoren som gäller kunskaper i finska och svenska för en domartjänst vid en sådan avdelning. Utskottet föreslår därmed att behörighetsvillkoret beträffande minoritetsspråket till dessa tjänster i ämbetsdistriktet ska vara utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i språket. Domarna vid avdelningen ska å andra sidan klara av att handlägga ärenden på båda nationalspråken och därför föreslås det samtidigt att behörighetsvillkoren för domare vid avdelningen ska vara goda muntliga och skriftliga kunskaper i majoritetsspråket i ämbetsdistriktet.

Utskottet föreslår att det nya momentet lagtekniskt tas in som ett 2 mom. i paragrafen. Det betyder att hänvisningsbestämmelsen i nuvarande 2 mom. blir 3 mom.

3. Lag om ändring av språklagen (Nytt lagförslag)

16 a §. *Undantag från handläggningsspråket.* Utskottet föreslår ovan att handläggningsspråket vid en tingsrättsavdelning som inrättats med stöd av 18 a § 3 mom. i tingsrättslagen ska läggas fast i 18 b § i tingsrättslagen. För att detta specialfall med handläggningsspråket ska framgå också av språklagen föreslår utskottet att språklagen kompletteras med en paragraf som innehåller en hänvisningsbestämmelse.

26 §. *Statliga myndigheters arbetsspråk.* Enligt den gällande paragrafen använder statliga myndigheter som sitt arbetsspråk majoritetsspråket i ämbetsdistriktet, om det inte är mer ändamålsenligt att använda det andra språket eller båda språken eller av särskilda skäl ett främmande språk.

Utskottet föreslår ovan att arbetsspråket vid en avdelning som inrättats med stöd av 18 a § 3 mom. i tingsrättslagen också ska vara minoritetsspråket i ämbetsdistriktet. Bestämmelser om detta finns i 18 c § i tingsrättslagen. För att detta specialfall med handläggningsspråket ska framgå också av språklagen föreslår utskottet att paragrafen kompletteras med ett nytt 2 mom. med den behöriga hänvisningsbestämmelsen.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår lagutskottet

att lagförslag 1 godkänns med ändringar (Utskottets ändringsförslag) och

att de nya lagförslagen 2 och 3 godkänns (Utskottets nya lagförslag).

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag**om ändring av tingsrättslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i tingsrättslagen av den 28 juni 1993 (581/1993) 18 § 2 mom.,
ändras mellanrubriken före 18 § och 21 §, av dem 21 § sådan den lyder delvis ändrad i lag
 1182/2000, samt
fogas till 1 §, sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 549/1994 och 210/2000, ett nytt 4 mom., var-
 vid det nuvarande 4 mom. blir 5 mom. samt till lagen nya 12 a, 12 b och 18 a—18 c § som följer:

1 §

— — — — —
*Vid en tingsrätt som inrättats genom samman-
 slagning av flera tingsrätters domkretsar kan
 det, om sammanslagningen kräver det, tillfälligt
 finnas fler än en lagmanstjänst. I så fall skall till
 en av tjänsterna höra att tjänstgöra som chef för
 ämbetsverket. Vad som i lag eller förordning fö-
 reskrivs om lagmannen gäller i en sådan tings-
 rätt den lagman som tjänstgör som chef.*
 — — — — —

12 a och 12 b §
(Som i RP)

*Tingsrättens kansli, sammanträdesplats och av-
 delningar*

18 §
(Som i RP)18 a §
(1 och 2 mom. som i RP)

En avdelning kan inrättas också för att se till
 att ämbetsdistriktets finskspråkiga och svensk-
 språkiga befolknings möjligheter att erhålla
 tjänster på det egna språket tillgodoses enligt
 lika grunder. Beslut om inrättande och indrag-

ning av avdelningar som avses i detta moment
 fattas av justitieministeriet. (*Utesl.*)

18 b § (Ny)

*Vid en avdelning som inrättats vid tingsrätten
 med stöd av 18 a § 3 mom. är handläggnings-
 språket i ett ärende utan hinder av 14—16 § i
 språklagen (423/2003) minoritetsspråket i äm-
 betsdistriktet, om inte domstolen med beaktande
 av parternas rätt och fördel bestämmer att ma-
 joritetsspråket i ämbetsdistriktet används som
 handläggningsspråk. Angående rätt till tolkning
 samt översättning av expeditioner och andra
 handlingar gäller vad som föreskrivs i 18 § samt
 20 § 1 och 2 mom. i språklagen.*

18 c § (Ny)

*Vid en avdelning som inrättats vid tingsrätten
 med stöd av 18 a § 3 mom. är arbetsspråket utan
 hinder av 26 § i språklagen minoritetsspråket i
 tingsrättens ämbetsdistrikt.*

21 §
(Som i RP)

*Ikraftträdandebestämmelsen
 (Som i RP)*

Utskottets nya lagförslag

2.

Lag

om ändring av 12 § i lagen om utnämning av domare

I enlighet med riksdagens beslut

fogas till 12 § i lagen av den 25 februari 2000 om utnämning av domare (205/2000), sådan den lyder i lag 1202/2003, ett nytt 2 mom., varvid nuvarande 2 mom. blir 3 mom., som följer:

12 §

Behörighetsvillkor som gäller domares kunskaper i finska och svenska

nämnas en person som uppfyller behörighetsvillkoren i 11 § och har goda muntliga och skriftliga kunskaper i majoritetsspråket inom domstolens domkrets samt utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i det andra språket. (Nytt)

—————
Utan hinder av 1 mom. kan till en domartjänst vid en avdelning som inrättats med stöd av 18 a § 3 mom. i tingsrättslagen (581/1993) ut-

—————
Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av språklagen

I enlighet med riksdagens beslut

fogas till språklagen av den 6 juni 2003 (423/2003) en ny 16 a § och till 26 § ett nytt 2 mom. som följer:

16 a § (Ny)

Undantag från handläggningsspråket i vissa fall

Angående handläggningsspråket i ett ärende vid en avdelning som inrättats vid en tingsrätt med stöd av 18 a § 3 mom. i tingsrättslagen (581/1993) föreskrivs i nämnda lags 18 b §.

26 §

Statliga myndigheters arbetsspråk

—————
Angående arbetsspråket i ett ärende vid en avdelning som inrättats vid en tingsrätt med stöd av 18 a § 3 mom. i tingsrättslagen föreskrivs i nämnda lags 18 c §. (Nytt)

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 31 maj 2005

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Tuija Brax /gröna
medl. Esko Ahonen /cent
Lasse Hautala /cent
Tatja Karvonen /cent
Petri Neittaanmäki /cent
Heli Paasio /sd
Lyly Rajala /saml
Jukka Roos /sd

Tero Rönni /sd
Petri Salo /saml
Pertti Salovaara /cent
Minna Sirnö /vänst
Timo Soini /saf
Astrid Thors /sv
Marja Tiura /saml
Jan Vapaavuori /saml.

Sekreterare var

utskottsråd Risto Eerola.

RESERVATION

Motivering

Jag anser att lagförslagen är helt onödiga och att utskottet borde ha föreslagit att förkastas.

Enligt min mening behövs de språkliga ändringar som lagutskottet i sitt betänkande föreslog i tingsrättslagen inte alls, utan det räcker med en egen avdelning för minoritetsspråket, det må sedan vara finska eller svenska, där de språkliga problemen tillgodoses inom ramen för vår heltäckande och förpliktande språklag.

Det finns ingen anledning att inrätta de facto enbart svenskspråkiga avdelningar genom tingsrättslagen, eftersom det strider mot tvåspråkighetstanken i språklagen.

Det är onödigt att föreskriva särskilt om domares språkkunskapskrav, eftersom språklagen räcker till på denna punkt.

Också förslaget om tingsrätternas arbetsspråk är onödigt. Det bidrar bara till språkliga problem vid handläggningen av gemensamma ärenden. Enligt språklagen kan arbetsspråket eller handläggningsspråket vid en avdelning vara något annat än det språk som beslutet meddelas på.

Språklagen understryker tvåspråkigheten. Om utskottets förslag går igenom blir arbetsspråket de facto svenska. Är tvåspråkigheten en bra sak bara för de finskspråkiga men inte för de svenskspråkiga?

Vi behöver inga "Åländer" inom tingsrätterna på fastlandet.

Förslag

Med stöd av det ovan anförda föreslår jag

att lagförslagen förkastas.

Helsingfors den 31 maj 2005

Timo Soini /saf